

undersøgelser vilde jeg imidlertid snarere opfatte metallernes (jernets) prisudvikling siden Napoleonskrigene som een hundredeaarig bølgebevægelse med faldende tendens fra o. 1820 til o. 1890 og derefter stigning indtil de senere aar. Der er ganske vist en periode fra midten af 50erne til begyndelsen af 70erne, begrænset af de to »store« højkonjunkturer, hvor priserne ligger relativt højt; men dette vil jeg forklare »episodisk« som en følge af de mange krige (Krimkrigen, Borgerkrigen og de tyske krige).

Jeg mener ikke man kan benægte, at der har været bølgeformede seculære prisbevægelser, der dog har været meget forskellige for de forskellige varer; men heri ligger kun en rent historisk iagttagelse. Jeg ser ingen grund til at opfatte de lange bølger i analogi med konjunkturcyklerne, eller til at vente en regelmæssig, rytmisk gentagelse.

O. Strange Petersen.

Jürgen Kuczynski: DIE ENTWICKLUNG DER LAGE DER ARBEITERSCHAFT IN EUROPA UND AMERIKA 1870—1933. Philographischer Verlag, Basel 1934. 70 Sider.

Denne i Forhold til sit Emnes Omfang endog særdeles lille Bog er i flere Henseender mærkværdig. Den angives i en Undertitel at være en statistisk Studie over den Maade, hvorpaa Reallønnen og Relativlønnen har udviklet sig i England, Tyskland, Forenede Stater, Frankrig og Belgien. Der er gjort udmærket Rede for Kilderne til Kendskabet til Arbejdernes Løn i de paa-gældende Lande og i de omhandlede Aar; men det virker næsten parodisk, at der i en statistisk Studie ikke findes et eneste Tal, der giver Udtryk for noget umiddelbart iagttaget; thi som saadanne Udtryk kan de lange Rækker af Indexstal for Nominalløn, Ledighedens Omfang, cost of living, Real- og Relativløn, der alene udgør Bogens talmæssige Ballast, ikke anses; dels er saadanne Indexstal allerede i sig selv bearbejdet Stof, og altsaa ikke Grundlag, og dels — hvad der er værre — finder man ingen udtømmende Forklaring af, hvordan disse Indexstal er beregnet; og Indexstal hører ikke just til den Klasse af Remedier, om hvis Konstruktion der kun hersker ringe eller ingen Tvivl. Af det her refererede følger endelig ogsaa, at der ikke levnes Læserne den ringeste Mulighed for at vurdere »Resultaternes« umiddelbare eller alledede Paalidelighed.

Som »Statistik« rangerer denne Studie derfor næppe højt. Men det kan ikke nægtes, at der i dens Betragtninger findes Synspunkter, som i deres Friskhed og Paagaenhed ikke er uden Værdi; imidlertid præger ikke blot den mangelfulde statistiske Dokumentation, men ogsaa den mere paastaende end bevisende Argumentation Arbejdet, og tyder i bedste Fald paa et ungdommeligt Forfatterskab, omend paa et, som ikke er uden en vis Charme. Jeg kender kun et Par tidligere Arbejder (fra 1933 og 1934) fra Forf.s Haand (formentlig begge Forstudier til det foreliggende) og familiært har jeg ikke kunnet placere Forfatteren, der ikke maa forveksles med Robert R. Kuczynski; denne sidste har navnlig i de senere Aar gjort sig meget bekendt, baade paa godt og ondt, ved sin Optræden paa den befolkningsstatistiske Arena; hans omfattende, men dog langt ældre Værk: »Arbeitslohn und Arbeitszeit in Europa und Amerika 1870—1909« (Berlin 1913) er derimod stadig et værdifuldt Kildeskrift, som Jürgen Kuczynski ogsaa har benyttet bravt.

Nogle faa Citater vil give Indtryk af Bogens Indhold og Form. Saaledes faar man uden noget Forbehold eller nogen begrænsende Forudsætning til Indledning følgende Erklæring: »Der Reallohn ist der beste Masstab zur Be-

undersøgelser vilde jeg imidlertid snarere opfatte metallernes (jernets) prisudvikling siden Napoleonskrigene som een hundredeaarig bølgebevægelse med faldende tendens fra o. 1820 til o. 1890 og derefter stigning indtil de senere aar. Der er ganske vist en periode fra midten af 50erne til begyndelsen af 70erne, begrænset af de to »store« højkonjunkturer, hvor priserne ligger relativt højt; men dette vil jeg forklare »episodisk« som en følge af de mange krige (Krimkrigen, Borgerkrigen og de tyske krige).

Jeg mener ikke man kan benægte, at der har været bølgeformede seculære prisbevægelser, der dog har været meget forskellige for de forskellige varer; men heri ligger kun en rent historisk iagttagelse. Jeg ser ingen grund til at opfatte de lange bølger i analogi med konjunkturcyklerne, eller til at vente en regelmæssig, rytmisk gentagelse.

O. Strange Petersen.

Jürgen Kuczynski: DIE ENTWICKLUNG DER LAGE DER ARBEITERSCHAFT IN EUROPA UND AMERIKA 1870—1933. Philographischer Verlag, Basel 1934. 70 Sider.

Denne i Forhold til sit Emnes Omfang endog særdeles lille Bog er i flere Henseender mærkværdig. Den angives i en Undertitel at være en statistisk Studie over den Maade, hvorpaa Reallønnen og Relativlønnen har udviklet sig i England, Tyskland, Forenede Stater, Frankrig og Belgien. Der er gjort udmærket Rede for Kilderne til Kendskabet til Arbejdernes Løn i de paa-gældende Lande og i de omhandlede Aar; men det virker næsten parodisk, at der i en statistisk Studie ikke findes et eneste Tal, der giver Udtryk for noget umiddelbart iagttaget; thi som saadanne Udtryk kan de lange Rækker af Index tal for Nominalløn, Ledighedens Omfang, cost of living, Real- og Relativløn, der alene udgør Bogens talmæssige Ballast, ikke anses; dels er saadanne Index tal allerede i sig selv bearbejdet Stof, og altsaa ikke Grundlag, og dels — hvad der er værre — finder man ingen udtømmende Forklaring af, hvordan disse Index tal er beregnet; og Index tal hører ikke just til den Klasse af Remedier, om hvis Konstruktion der kun hersker ringe eller ingen Tvivl. Af det her refererede følger endelig ogsaa, at der ikke levnes Læserne den ringeste Mulighed for at vurdere »Resultaternes« umiddelbare eller alledede Paalidelighed.

Som »Statistik« rangerer denne Studie derfor næppe højt. Men det kan ikke nægtes, at der i dens Betragtninger findes Synspunkter, som i deres Friskhed og Paagaenighed ikke er uden Værdi; imidlertid præger ikke blot den mangelfulde statistiske Dokumentation, men ogsaa den mere paastaende end bevisende Argumentation Arbejdet, og tyder i bedste Fald paa et ungdommeligt Forfatterskab, omend paa et, som ikke er uden en vis Charme. Jeg kender kun et Par tidligere Arbejder (fra 1933 og 1934) fra Forf.s Haand (formentlig begge Forstudier til det foreliggende) og familiært har jeg ikke kunnet placere Forfatteren, der ikke maa forveksles med Robert R. Kuczynski; denne sidste har navnlig i de senere Aar gjort sig meget bekendt, baade paa godt og ondt, ved sin Optræden paa den befolkningsstatistiske Arena; hans omfattende, men dog langt ældre Værk: »Arbeitslohn und Arbeitszeit in Europa und Amerika 1870—1909« (Berlin 1913) er derimod stadig et værdifuldt Kildeskrift, som Jürgen Kuczynski ogsaa har benyttet bravt.

Nogle faa Citater vil give Indtryk af Bogens Indhold og Form. Saaledes faar man uden noget Forbehold eller nogen begrænsende Forudsætning til Indledning følgende Erklæring: »Der Reallohn ist der beste Masstab zur Be-

urteilung der Entwicklung der Lage der Arbeiterschaft«; i nogle senere Afsnit er Forf. ikke desto mindre travlt beskæftiget med at omregne sine Indices for Reallønnens Bevægelser til Indices for Relativløn; medens Reallønnen udtrykker de nominelle Arbejdsløningers Højde i Forhold til Leveomkostningerne, udtrykker Relativlønnen Arbejderklassens Realløn i Forhold til de øvrige Samfundsklassers Realløn.

Det er klart, at disse to Relationer ikke nødvendigvis behøver at bevæge sig parallelt; saaledes er allerede herved »der beste Masstab« noget derangeret; og helt ødelagt maatte den da blive, hvis ogsaa følgende »Feststellung« var »einwandsfrei«: Sinkt der Reallohn, kann man sicher sein, das sich die Lage der Arbeiterschaft tatsächlich verschlechtert hat. Steigt der Reallohn ist es keinesweg sicher, dass sich die Lage wirklich gebessert hat; begge Dele af denne »Feststellung« kan dog ikke staa aldeles fast; saaledes paastaar Forf. ogsaa selv et andet Sted, at Reallønnens og Relativlønnens Bevægelser indenfor den enkelte Konjunkturcycle ikke blot er ganske forskellige, men »ja genau entgegengesetzte«, og forklarer denne »merkwürdige Bewegung« (som kan, men ikke behøver at være saa mærkværdig) »ganz einfach dadurch«, at Produktionen under Konjunkturbedringen stiger, men under Depressionen falder stærkere end Reallønnen, altsaa blot en ny Paastand.

Reelt har Forf. derimod utvivlsomt Ret, naar han devaluerer Realløns-Begrebet med Henviisning særlig til et Forhold, som Beregningen af denne ikke kan tage i Betragtning, og som i alle Tilfælde maa antages at bidrage til en Forværring af Arbejderklassens Stilling. Det er den overordentlige Intensivering af Produktionsprocessen, de sidste 100 Aar har bragt, og som ogsaa Myrdals hæfter sig ved i »Kris i befolkningsfrågan«, og som økonomisk maa medføre, at en stadig større Del af Lønnens Købeevne af Arbejderen maa anvendes til Arbejdskraftens Reproduktion i Form af bedre (dyrere) Levedsmidler, fortsat Uddannelse, Ferie etc.; ganske særlig er jeg dog enig i, at den fortsatte Intensivering maa bidrage til at trykke det Aaremaal, i hvilket den enkelte Arbejder formaar at hævde sig som første Klasses Arbejdskraft. Allerede under stabile Kaar kan de med Alderen stigende Vanskeligheder være en Byrde i sig selv; men vokser Kravene, vil Varigheden af Arbejderens »Erwerbsfähigkeit« yderligere trykkes, og den Tanke ikke blot at finde Udtryk for den gnstl. Aarsløns Bevægelse fra Aar til Aar, men ogsaa, hvis det var muligt, at beregne en gennemsnitlig »Livsløns« Bevægelse fra en Generation til en anden, er ikke uden Perspektiv, selv om den er aldrig saa meget kun Program.

Er Arbejdet fuldt af Modsigelser i Argumentationen, staar det som nævnt ikke bedre til med Statistiken. Herom skal endnu kun henvises til følgende Udtalelse straks i Forordet »... sodass es uns möglich ist, bisher noch nicht angewandte Methoden statistischer Zusammenfassung der Resultate, die vielleicht von Nutzen auch auf anderen stat. Gebieten sein können, anzuwenden«. Den herved hos Læseren vakte Opmærksomhed svækkes paa ingen Maade ved samme Forords Udgang: »Die Kritiker diesser Arbeit bitte ich, vor allem die Aufmerksamkeit auf die Methodik der Statistik, wie sie hier ausgearbeitet ist, zu lenken. Sicher ist hier viel zu kritisieren, sicher sind hier viele bessere Vorschläge zu machen«.

Det lyder af noget, men er ikke andet end to Sider Filosofi over »die statistische Erfassung der Entwicklung des Volkswohlstandes«, der munder ud i

to Formler, efter hvilke »Volkswohlstand« kan beregnes enten som Produktet af Indexal for »Produktion pr. Konsument« og »Relativløn pr. Arbejder«, eller som Kvotienten mellem Indexal for »Produktion pr. Konsument« og »Relativandel pr. Driftsherre«.

Jeg skal hverken opholde mig ved de bedre Forslag, der muligvis kunde gøres, eller ved alt det, der herom allerede faktisk foreligger, men som Forf. i hvert Fald slet ikke omtaler; man kan nøjes med at undre sig over, hvorledes der stadig lever og eksisterer en fantastisk Overtro paa, at arbitrære Konstruktioner kan skabe og garantere Statistikens Objektivitet, bare de samme Konstruktioner har Evne til at mekanisere den videnskabelige Teknik.

H. Cl. Nybølle.

Werner Sombart: DEUTSCHER SOCIALISMUS. Buchholz und Weisswange Charlottenburg 1934. 347 S. M. 6,50.

Sombart er ikke nogen almindelig Nationalsocialist, ligesaa lidt som han er nogen almindelig Nationaløkonom. Den her foreliggende Bog er nok skrevet ud fra et nazistisk Sindelag; men den er ikke noget døgnpolitisk Indlæg. Bogen giver fra et tysk Synspunkt et samlet Overblik over Tidens sociale Problemer, og kommer faktisk derved til at staa som en aktuel Fortsættelse af de to digre Værker: *Der moderne Kapitalismus* og *Der proletarische Sozialismus*.

I sin Oplægning viser Værket det berettigede i en Sondring mellem »Husholdningsteori« og »Organisationsteori«, jvf. Side 42: »Aber dieses Buch will auch gar kein wissenschaftliches, sondern ein politisches Buch sein. Was nicht bedeutet, dass es ein unwissenschaftliches Buch ist« — men tillige det alt for snævre i Begrebet »Klassekampteori« (jvf. Niels Lindberg i forr. Nr.). En Bog, der er skrevet ud fra en nazistisk Indstilling, lader de bestemmende Motiver være i et Fællesskab ovenover Klassekampen, men det er ikke Husholdningsteori.

Sombarts Udgangspunkt er Socialisme forstaaet som social Normativisme (S. 60): »Darunter verstehe ich einen Zustand des gesellschaftlichen Lebens, bei dem das Verhalten des Einzelnen grundsätzlich durch verpflichtende Normen bestimmt wird, die einer allgemeinen im politischen Gemeinwesen verwurzelten Vernunft ihren Ursprung verdanken und in Nomos ihren Ausdruck finden«.

Forinden Sombart naar saa vidt viser han i et indledende Afsnit, hvorledes Mennesket i den økonomiske Tidsalder (Industrialismen) har ladet sig beherske af det materielle — et Slags Resumé af den nævnte Bog om Kapitalismen. Efter Definitionen følger et Afsnit om Marxismen: Socialismens Forringelse i den økonomiske Tidsalder. Her kunde Forfatteren efter eget Udsagn havde klaret sig med en Henviisning til »Der proletarische Sozialismus«, hvis ikke denne Bog kun var kendt af nogle faa. Hovedindvendingen mod Marxismen er den, at Marx lod den materialistiske Historieopfattelse, der i Virkeligheden kun gjaldt for den økonomiske Tidsalder, være almengyldig, og overførte Udgangspunktet dette, at Marxisternes Motiver i Virkeligheden er et jordisk Livsbegær, der gøres til et Massekrav, og paa denne Maade bliver etisk betonet. Man har faktisk samme Indstilling som det kapitalistiske Borgerskab, men man vil ogsaa være med i Festmaaltidet.

Det følgende Afsnit gør nu Rede for tysk Socialisme som et Underbegreb under national Socialisme, hvis Forudsætninger er det tyske Land og det tyske